

A MAGYAR SZABADSÁGHARC VISSZHANGJA OLASZORSZÁGBAN

1830 táján meglehetősen ellenszenv uralkodott Itáliában hazánkkal szemben. Ausztria különös előszeretettel küldte a magyar katonákat Lombardiába és a velencei tartományba, egyrészt hogy szülőföldüktől távol hűségüket biztosítsa, másrészt, hogy általuk más fajú alattvalóit féken tartsa. Költőink közül Amade László és Kisfaludy Sándor is így küzdöttek olasz földön idegen érdekekért. S ha olykor — mint az 1821-i nápolyi forradalom alkalmából a leveretésére küldött osztrák csapatok magyar katonáihoz intézett latin nyelvű felhívás bizonyítja — fel is csillant az olasz patriótákban a remény, hogy a maguk szabadság-pártjára vonhatják őket, az elnyomatás eszközeiként gyűlöletben volt részük.

Viszont a lombard-velencei katonák nagy része magyarországi ezredekbe volt besorozva, mi ugyancsak nem volt alkalmas rokonszenv ébresztésére.

Egy emberöltő alatt azonban sok minden megváltozott. Az 1820-as—30-as évek demokratikus eszméi Európa liberális gondolkodású férfait egyesítették szellemi közösségbe. Egy nagy álmot hajszolnak. Céljuk minden népek szabadsága és megalégedtsége. A francia forradalom és a napoleoni háborúk keserűségei után, a Szent Szövetség abszolutisztikus uralmának idején, új idealizmus fejlődik sokak lelkében, mely a világ és a független népek boldogságáért küzd.

A fiatal Giuseppe Mazzini, a genovai egyetem anatómia-professzorának igen művelt jogász-fia, így gondolkodott, mikor az 1830-i carbonari összeesküvésben való részesség miatt száműzik szülővárosából és Marseilleben „Giovine Italia” néven folyóiratot indít azzal a céllal, hogy a köréje gyűlt emigráns „ifjú olaszok” segítségével köztársasági eszméit és Itália nemzeti egységére való törekvéseit érvényre juttassa hazájában. Propagandája mind hangsúlyosabbá és hatásosabbá lesz. Meg van győződve arról, hogy a francia demokrácia erői a nagy forradalommal kimerültek s hogy Itália van hivatva a vezetést tőle átvenni. Már is kialakulni látja egy jövőző demokratikus Európa képét. Hiszen a görög szabadságharc, a júliusi forradalom, a lengyel forradalom, az Olaszországban folyton megújuló carbonari-lázadások arról biztosították, hogy az már adva van a népek közlelkületében: megvalósításától csak egy lépés választ el. S Isten oly szépen kijelölte folyókkal, hegyekkel Európa szükségyszerű államokra — bomlását.

A megbízhatatlannak ítélt Franciaország helyett Európa ifjú népei közt keres fegyvertársakat, mert nemzeti céljainak megvaló-

sulását is Európa demokratikus átalakulásától várja. Magyarországból reformmozgalmak híret kapja és siet leközoelni folyóiratában egy Szegeden állomásozó olasz nemzetiségű tiszt levelét, mely leírja az ottani erőd építésénél alkalmazott katonai- és munkás-honfitársainak keserves helyzetét és aztán hozzát teszi: „Magyarország nem kevésbé szenved a rabszolgaság és elnyomatás alatt, mint a szegény Itália, s a magyarok tudják; ezért lázadtak fel ismételten az osztrák ház ellen; s ha egykor megmentették Mária Terézia ingó trónusát, nem kormányra iránt való szeretetből, de egy szerencsétlen asszony iránti részvétből tették.“

E levél rokonszenves hangján és a magyarságnak a lengyel forradalom idején tanúsított magatartásán felbuzdulva, Mazziniben bizalom ébred, hogy Magyarországot a nagy népek csatájában a szabadság táborában fogja találni az „agyaglábú kolosszussal“ szemben. Szükségesnek tartja, hogy „félretéve a vak gyűlölet haragját és előítéleteit“ s nem keverve össze ugyanabba az átokban kormányokat és népeket, jövőbe látó tárgyilagossággal beszéljen Magyarországról.

Ily szándékkal fog hozzá, 1832-ben, hogy kimerítő cikket írjon folyóiratában „Dell'Ungheria“ címen. Szól földrajzi helyzetéről, történetéről, egykorú reformtörekvéseiről; Bowring nemrég megjelent könyvéből költészetünkről is tájékozik s arra a következtetésre jut, hogy Magyarországnak fontos szerep kell hogy jusson a jövő Európa demokratikus szervezésében. „Ha a török birodalom — mondja — akkor hullott volna szét, mielőtt Magyarország a hosszú háborúban kimrülve, Ausztria karjaiba dőlt, melyek agyonszorították, Magyar- és Lengyelország hatalmas szövetségekké lettek volna és a fejedelemségek, melyek leváltak a török birodalom északi peremén Magyarország hatalmát növelték volna, melyhez közvetlen érdekeik vonzzák és mely olyan politikai szervezési központot képvisel, ahova előbb vagy utóbb ama töredékeknek... csatlakozniok kell. Magyarország ünnepélyes nagyságában jelennék meg újra, mint a Duna királynője, egy szabad szövetség központjaként, mely egyesítené valamennyi népet, melynek főütőere a Duna...“

Mazzini várta a nagy népek csatáját, mely többi álmával együtt ezt is megvalósítsa.

1848 a teljesülés évének látszott. Január 12-én kitör a szicíliai forradalom, melyet Petőfi oly lelkesen köszönt; február 22—24-én Páris népe kergeti el uralkodóját; március 15-én Pest vívja ki a szabadságot; 17—22, a legendás „Cinque giornate“-ban Milánó kiűzi az osztrák katonaságot; Velence Daniele Manin elnöksége alatt március 22-én szabad köztársasággá alakul. Rómában IX. Pius pápa a Terenzio Mamiani elnöklése alatt alakított szabadelvű kormány segítségével még egy ideig tartja magát, de november 24-én menekülni kényszerül és a Londonból már korábban Itáliába érkezett Mazzini ott egy triumvirátus élén alakít 1849 február 9-én köztársaságot. Piemont királya, Carlo Alberto Lombardia segítségére siet és 1848 március 23-án hadat üzen Ausztriának.

Mialatt tehát Magyarország az alkotmányos tárgyalások útját járja, Lombardia és Velence máris elszakadt Ausztriától és Bécs minden erőfeszítését azok visszaszerzésére és a védelmükre kelt piemonti sereg leküzdésére fordíthatta.

De az osztrák hadsereg forradalmi lelkületű elemei máris megtalálták a maguk helyét. A velencei felkelés kitörésekor, március 17-én, az osztrák helyőrség egy fiatal magyar tisztje, Winkler Lajos főhadnagy akadályozta meg a vérontást, a felkelők pártjára állva. Századossá léptetvén elő, október 23-án az ő parancsnoksága alatt alakul meg egy negyven szőkevény katonából álló kis „Magyar légió“, melynek létszáma azonban sohasem nőtt a 70 fölé. Honvéd-szabású egyenruhát kapott s később tüzérségi szolgálatot teljesített.

Valamivel nagyobb volt a Piemontba dezertálók száma. Mikor a Milánóból átszökött Türr István hadnagyi ranggal 1849 januárjának végén királyi dekrétum alapján légiót szervez belőlük, 110-en voltak, s számuk aztán sem gyarapodott jelentékenyen.

Ezzel szemben az olasz katonák száma, akik a magyar szabadságharc pártjára álltak át, meghaladta az 1200-at.

A Magyarországgal való szövetség és szoros katonai együttműködés szükségére először IX. Pius pápa liberális minisztere, Terenzio Mamiani hívta fel a figyelmet abban a nyílt levélben, mit a római „L'Epoca“ című újság 1848 április 21-i számában intézett Carlo Zucchi generálishoz, az osztrák uralom elleni küzdelem egyik legkiválóbb, Napoleon seregében nevelkedett katonájához, aki 1832-ben fogságot is szenvedett Munkács várában, 1848-ban pedig Palmanova, majd pedig Milano védője volt. Kiemeli levelében, mennyire fontos lenne a magyarokkal, horvátokkal, dalmatákkal az együttműködést megteremteni, minek alapjait, nyilvánvalóan Mazzini 1832-i álláspontját vallva, röviden körvonalazza. Szerinte a tengerparton az olasz, magyar és szláv érdekek könnyen összeegyeztethetők és a horvátoknak e szövetségben van a jövőjük. Arra bízattja tehát Zucchi tábornokot, vegye rá a piemonti kormányt, hogy küldjön ügyes megbízottakat ezekhez a népekhez, kik az együttműködést előkészítsék. A tábornok, mint Emlékiratai bizonyítják, meg is volt győződve a politika helyességéről.

Milánó azonban hamarosan elesett és, július 22-én Custozánál döntő vereséget szenvedvén. Piemont kénytelen volt fegyverszünetet kötni Ausztriával. Igaz, hogy ez nem azt jelentette, mintha Carlo Alberto végleg belenyugodott volna kudarcába. Így magyarázható, hogy mikor Batthyány Kázmér külügyminiszter egy régebbi idő óta Magyarországon tartózkodó piemonti születésű kereskedőt, Giuseppe Carosinót küldi Itáliába, hogy ott a magyar ügy iránt rokonszenvet ébresszen, ez november 23-án kedvező fogadtatást talál Ettore Perrone miniszterelnöknél. „Bemutattam megbízó leveletem — írja —, melyet szívesen (sőt nagy örömmel) vett át; nem csak megígért minden támogatást missziómnak, de azt is megígérte, hogy egy esetleges fiumei partraszállást a szardíniai flotta a lehetőség szerint támogatna — hangsúlyozta, szívesen venné, ha

Magyarország Fiumét visszafoglalva megerősítené, hogy támaszponthoz jusson a tengerparton. Biztosított, hogy január vége felé Piemont újból megkezdzi az ellenségeskedést és befejezésül támogatását ígérte mindenben, mit hasznosnak fogok ítélni.“

A kihallgatásnak azonban egyelőre nem voltak további következményei. Bár Teleki László, a magyar kormány párizsi megbízottja azt írja Carosininak, hogy ügyünk diadala biztosítva van, ha missziója sikerrrel jár, működése ez időben igen hathatós és mozgékony társadalmi propagandára volt kénytelen korlátozódni.

Csak mikor röviddel utóbb a kiváló filozófus és liberális politikus, Vincenzo Gioberti, kerül kormányra, kezd világosabban kibontakozni egy piemonti-magyar együttműködés és szövetség gondolata.

Ekkor már Giuseppe Carosini mellett br. Splényi László is Torinóban tartózkodott, akit Teleki László azért küldött oda, hogy hivatalos kapcsolatot keressen a piemonti kormánnyal. Gioberti siet őt a magyar kormány képviselőjeként elismerni s késznek mutatkozik, hogy maga is hivatalos képviselőt küldjön Kossuth-hoz.

E feladatra már elődjének ajánlkozott egy bresciai származású, osztrák hadseregben szolgált kapitány, aki szülővárosában tartózkodott, mikor ott a forradalom kiütött és, rangjáról lemondva, ahhoz csatlakozott. Perrone elutasította, Gioberti elfogadja Alessandro Monti ajánlkozását.

De Gioberti azt is látja, hogy a horvát, szerb és román felkelések megbénítják Magyarország erőfeszítését Ausztria ellen. Birodalma a magyar segítségben csak úgy lehet gyümölcsöző, ha minden diplomáciai eszközt megragad arra, hogy a nemzetiségeket és különösen a Magyarországhoz vezető utat biztosító szerbeket és horvátokat összebékítse a magyarsággal. E misszióval egy fiatal külügyminisztériumi tisztviselőt, Marcello Cerrutit küld Belgrádba, hol konzulátust állít föl. Konstantinápolyi követe, Tecco báró is ily irányú utasítást kap.

E törekvést Gioberti bukása után majd Lorenzo Valerio igyekszik társadalmi úton folytatni. A jómódú selyemgyáros rokonszenve a magyarok és délszlávok iránt ifjúkorából származott. 1831-ben ugyanis egy forradalomban vett részt. Kényszerű külföldi tartózkodása alatt hazánkban és annak déli részein fejtett ki kereskedelmi tevékenységet, míg öt év múltán haza térhetett, hol később az agrár mozgalom megindítója, szociális reformok sürgetője lett. 1848 január 1-én Concordia címen újságot indított, mely hamarosan nagy tekintélyre tett szert, s aztán a subalpin parlamentben nyert képviselőiséget. Magyar-barátságát mindig hangoztatta és az olasz-szláv szövetség megvalósítására Torinó székhellyel társadalmi egyesületet alakított, melynek 26 alapító tagja között a parlament egyik alelnökének és Splényi Lászlónak nevét is megtaláljuk. Az egyesület alapszabályinak 4. pontja így szól: „Az egyesület célja előmozdítani a cselekvő testvéri szeretet olaszok és szlávok között mindkét nép függetlenségének és jólétének érdekében és azért, hogy szlávok és magyarok közt ugyanolyan baráti kapcsolatok lé-

tesüljenek, milyenek olaszok és magyarok, valamint kettejük és Lengyelország közt fennállanak. Az Egyesület arra fog törekedni, hogy a moldvaiak és oláhok, akiknek az olaszokkal közös az eredetük és a szlávokkal és magyarokkal közösek az érdekeik, azonos cél felé törekedjenek." Az Egyesület 1849 március 4-én bocsájtja ki első felhívását „a szlávokhoz, csehekhez, illirekhez, ruténekhez és bolgárokhoz”, melyben így szól hozzájuk: „...Ha ti, szlávok, meg-egyezésre törekedve a magyarokkal, tanuságát adjátok annak, hogy el akartok szakadni a csalárd Ausztriától, most 15 millió olasz barátságát, szövetségét, testvériségét nyeritek meg és hamarosan az egész Itáliáét”.

S Lorenzo Valerio lapja következő nap vezércikkben hirdeti újra, hogy a német terjeszkedés ellen az olaszoknak a magyarok, szlávok, románok szövetségét kell keresniök. Könnyű meglátni, hogy Lorenzo Valeriot is a Mazzini nagy dunai konföderációjának gondolata kísérti.

Gioberti cselekedni akar. 1848 december végén útnak indítja Montit Pest felé. Utasításai közt szerepel: a magyar kormány hivatalos elismerése, katonai együttműködés felajánlása, magyar-szláv egyetértés létrehozása. Vele tartanak Cerrui konzul és Giuseppe Carosini is, hogy Belgrádból mozdítsák elő a nemzetiségek megbékülését a magyarsággal. A koncepció, mely a magyar-délszláv-olasz szabadságharc összefüggő láncolatának megteremtését tűzte ki célul, merész és nagyszabású volt.

Monti megkísérelte Belgrádnál a Dunán átkelni, de a szerb őrség meghiúsította szándékát. Újra próbálkozott Viddinnél, de ott az osztrákok tartóztatták fel s kénytelen volt okmányait megsemmisíteni, nehogy ellenség kezébe kerüljenek. Erre Konstantinápolyba utazik, hogy új megbízólevelet nyerjen Teccotól. Csak május 12-én sikerül Perczel seregéhez átszöknie és Kossuth-hoz mennie. Debrecenbe.

Közben Gioberti magyarbarát politikáját népi rokonszenvennyilvánítások és a piemonti parlament is megerősítették. Február 7-én a Concordia azt írja, hogy „a magyarok a mi táborunkra függesztik szemeiket. Várják, hogy eldőrdüljenek az olasz ágyúk és velünk együtt énekeljék a győzelem himnuszát”. Sürgeti Giobertit, használja ki Ausztria szorongatott helyzetét.

Splényi sem marad tétlen. Megküldi az országgyűlésnek a magyar kormány tiltakozó manifestumát az osztrák kegyetlenkedések ellen, melyet Teleki László fogalmazott, s kísérő levelében szövetkezésre szólítja fel Piemontot. Mindkettőt a parlament február 13-i ülésén mutatják be és Lorenzo Valerio meg Lanza képviselők lelkes hozzászólásai után határozatba megy, hogy a ház elnöke válaszoljon Splényinek „kifejezésre juttatva a nép képviselőinek rokonszenvét a magyar ügy iránt és élénk óhajukat, hogy a legszorosabb szövetség jöjjön létre a két nemzet között.

A háborús láz mindinkább növekszik Torinóban. Február 16-án Splényi ablakai alatt rokonszenvtüntetést rendeznek Magyarországgal mellett s aztán a tömeg a kormánypalota elé vanul a háborút

éltetve. Sieno miniszter csendesíti le a tüntetőket e kiterő váasszal: „Hiszen háborúban vagyunk Ausztriával... és soha nem kötünk békét vele”.

A Concordia e napokban egymás után hoz cikkeket a szlávok meggyőzésére, hogy a szabadság előbbre való, mint a nemzeti függetlenség, melyet — mint már kezdik belátni, — különben sem várhatnak Béctől. Így mindkettő elvész, ha nem állnak Magyarország és Itália oldalára.

A képviselőházhoz intézett királyi leirat 8. pontjában „szerezzel fordult a nemes Magyarország felé és rokonszenvét fejezte ki a szlávok iránt, a felirati vitában Lorenzo Valerio pedig újból leszögezi már ismert politikai elveit.

A felirat egyben „harci kiáltás” volt, melynek hatása alatt a király március 12-én felmondta a fegyverszünetet Ausztriával. Gioberti azonban már hamarabb, február 21-én megbukott. Különben sem lett volna ideje és módja a magyar és szláv szövetségre vonatkozó gondolatainak megvalósítására, mert Radetzky március 20-án betört Piemontba és négy nappal később a novarai döntő ütközetben megveri az olasz sereget.

Montit a katasztrófa híre még Belgrádban érte. Itt érte az új külügyminiszter, De Launay parancsa is, mely megvonja tőle a Giobertitől kapott megbízatást és visszarendeli őt Torinóba. Rattazi miniszteriuma Auszria megbékítésére fordítja minden gondját. De Monti nem tud abban binni, hogy Piemont ily gyorsan feladott minden reményt. Lombardia felszabadítására akkor, mikor Magyarországból egymásután jönnek győzelmi hírek: Hatvan, Tápió-Bicske, Isaszeg, Vác, Nagysarló; Perczel serege pedig az Aldunához érkezett. Ha a szerbeket és horvátokat meg lehetne nyerni Gioberti tervének, most valósággá válhatna a nagy közös front terve.

Monti szabadságot kér minisztériumától. Most már könnyű szerrel sikerül átjutnia Perczel táborába és onnan Debrecenbe.

Ugyanakkor, május 20-án védő és támadó szövetség jött létre Velencével, melyet Duinóban magyar rézről Braticz János, Manin részéről Lodovico Pasini írt alá. Szó volt benne e két köztársaság fegyveres erőinek együttműködéséről, magyar hajóraj operációiról az Adria partjain, Velencének nyújtandó pénzügyi segítségről. Manin június 26-án Tommaso Gar-t nevezi ki a velencei ideiglenes kormány ügyvivőjéül Kossuth mellé.

Mazzini római köztársaságának nemzetgyűlése május 9-én üdvözlő iratot küld a magyar szabadság harcosainak: „tartsatok ki! Küzdjétek! Győzzetek! Végezzetek a népek tirannusaival! A szabadság zászlaja Európában már csak a ti hatalmas hadseregeteknél és a Kapitólium csúcsán leng!”

E római kiáltványból Kossuth az egész olasz nemzet üdvözlését és a piemonti politikai fordulattal szembehelyezkedő eltökélt-ségét olvashatta ki, hogy kitart a szabadságért való küzdelemben. Felel is június 5-én a „Fratres italici“-nek s választ az olasz lapok — többek közt a torinói Concordia július 3-i számában — közlik. Szólt benne arról a tervéről, melyet részben Bem is helyeselt, hogy egy

magyar sereggel Stájerországon keresztül Velence alá vonul, fel-lázítja Radetzky hadának magyar katonáit, lánggra lobbant egy nagy olasz szabadságharcot és annak segítségével tér vissza hazájába folytatni a küzdelmet az osztrák és cári haderők ellen. Vivat Italia! Vivat Hungaria!

A kalandos terv felgyújtja Monti reményeit is. Siet régi megbízójának, Giobertinek írni, abban a reményben, hogy van még valamelyes befolyása a piemonti politikára. „Én itt Magyarországot erősnek látom — mondja — és az olasz nemzetben is látok annyi erélyt és faji kitartást az idegen elnyomóval szemben, hogy lehetetlennek tartom, hogy Torinóban komolyan a béke megkötésére gondoljanak akkor, mikor olyan szép és váratlan körülmények kedveznek, bár nem érdemeljük, függetlenségünk ügyének... Ezért, abban a reményben, hogy kormányunk a nemzeti öntudat útjára lép, itt maradok rendelkezésére. Ha egyelőre nem akarja elismerni hivatalosan küldetésemet, ismerjen el legalább titkos ágensének és... vegye fel újból azt az összeköttetést, mely nélkül elvágjuk szabadságunk egyedüli horgonykötelét“.

A római köztársaság július 4-én esett el. Olasz területen már csupán Velence tartotta magát, hova az osztrákok csak a világosi fegyverletétel után, augusztus 23-án vonultak be. Lorenzo Valerio (torinói lapja továbbra is élénk rokonszevvvel kíséri a magyar szabadságharc eseményeit, különös örömmel emlékezve meg Kossuth kormányának liberális állásfoglalásáról a nemzetiségi kérdésben, míg végül lírai szomorúsággal kénytelen leírni: „Finis Ungariae“.

KOLTAY-KASTNER JENŐ